

Sõlõ luuminõ (Sõlg. Riitsaar, Evar. 2018. Sõlekiri)

Sõlõ tegemisest om vaia hüvvä materjali – hõpõt proomiga 925. Pleki paksus võiss olla' 0,4–1 millimeetri paksusõga vähembält. Tuud õks tuuperrä kaiõh, ku suurt sõlgõ tahetas tetä'. Ku om tsõõr vällä lõigatu, või naada' kumõrast vinnütämä. Tuu jaoss olõss inne vaia tetä' üte kõopaku sisse nõgus lohk.

Sõs olõss vaia hõpõtsõõr kuumuta' vereväst. Pääle tuud, ku materjal jaahtunu om, võigi naada' tuud tsopa pääl ringitsõõri vinnütämä. Taad om hõlpsamb tetä' vassaritõga, minkil om eri raadiusiga kummõr ots. Tulõ kolki' seeni, kooni materjal lupa. Sõs anda' sammamuudu lämmand, mispääle jaahutada'. Nii tulõ uma 100 kõrda seto sõlõ kotsilõ vaeldamiisi tetä'. Ku õigõl aol jääs lämmistämine vaihõlõ, või materjalilõ miskit kaiho tekküda'. Ütesõnaga, katski lätt. Paranda' om võimalik, a jälle' õks jääse'. Tassakõistõ kumõrus kerküs, õks tulõ ütelist juunt pitä', sõs saa illos kaar. Korgusõ vinnütämisest omma' paremba' järsõmba kaarõga vasara'. Madalamba kaarõ ja poleeritü pinnaga vassar om pinna üteliidsõmbast tegemisest jo lõpupoolõ. Tipu jaost olõss vaia vähämbät, a hüä läükega vasarat.

Setomaal om kõnõldu, õt kaar märk korgõt elokaarõ tsihti.

Ku korgus sõlõ suurusõlõ hüäs om tunnistõt, või inne järgmäst tüüd pinda läükvämbäst tetä' – viltkäi om tuu jaoss hüä. Sõs om nätä', kuis materjal ja vorm valgusõ käeh mängmä nakas. Määntsegi hüä ja kimmä veere pääl tulõ alomanõ viir tagasi lüvvä', õt olõss ütelinõ. Sääne, miä tundus paslik olõvat.

Ku miskit kujo ni veere kotsilõ praavtamist vajas, tulõ kõrraga ar' kohenda'. Sõs saagi edesi minnä'.

Mummukõisi tegemisõst om vaia kaarjido otsõga till'okõisi ravvast tüüriistu. Tüü alospind või olla' kasvai kõopakk. Ku kõik kotussõ' ommava' märgit, lüvvä' kimmä ni ütesugumatsõ jovvuga – sõs tulõ ütelinõ. Mõnõlõ suurõmbalõ sõlõlõ om mummuritu vanal aol tettü' ka kaarõalostusjoonõ lähkohe, ülestikku kogoni kolm. Õks nii, õt koh üteli vahe jääs, tuu järgmäse ria uma kinni katt. Hõste õnnahunu' veere mummukõsõ' andva' nii kimmüst ku kaitsõt algusõlõ.

Tsõõrjoon, koh tasapind lätt üle kaarõst, om pia kõigilõ sõlgilõ pääle joodõt põimitu hõpõtraadivits.

Ku om olõmah valamisvormi', gaasipõlõti', valtsi', traaditõmbamisravva', saat eis' hõpõt valla' ja tetä' säänest traati määnest vaia. Ku om traadist vaelidõ ütelinõ põiming tettü, mõõta' vastav pikkus ni joota' otsa' kokko ja sis sõlõ külge. Tuujaoss piat tegemä alusõ, mis tuld pelgä-i, edimält verevist telliskivvest, kohe või peen'okõsõ traatvõrgo pääle kaia'. Joodõtav hõpõtraat piat olõma puhas, kododsõl tiil saa tsitronhappõ vesilahusõh veid'o kiitech sobivas. Ku traat om sõlõlõ asõtõtu ja säätü asõndihõ, kohe piatki jäämä, tulõ peen'okõsõ pintsliga jootõvedeliku vesilahuga üle kävvü'. Tuu om kas booraksist vai om lahus nimega englivesi. Joodisõ' ommava' traadi kujol, saia' om korgõmba ni madalamba sulamistemperatuuriga joodist.

Edimält om paremb joota' kõvõmbaga, peräst pehmembäga, sõs ku jääs, saa hüä. Kuumapõlõtiga lämmistädeh tasos tähele panda', õt nii traat ku sõlg piat hõõgvõlõ saama üteli aol, mis om üts silmäpilk. Tuu hetk piat saama joodistraadiga kipõlt pinda pututa' – ku hõste lätt, juusk joodis nii traati ku sõlgõ ja nä sulasõ' üteli. Ohtõ om s'oo man mitmit: peen'okõnõ traat või lämmistämisel puru minnä', sis tulõ otsast pääle naada'.

Ku om alomanõ traatvits joodõtu, piass tsitronhappõ lahusõh kiitmä, ommava' jootmisjäägi' kaonu'. Saa täpsembalt kaia', kas kõik om kõrrah, ku vaia, tulõ kintädä' pehmembä joodisõga.

Sõlõ tippu tulõ tetä' peen'okõsõ jõhvsaeaga mulk, minkõlõ keeruvits pääle joota'.

Päält tuud tasos kõik üle kaia': puhasta' ni läükmä lüvvä'.

Ku nüüd mitmõ nulga päält sõlgõ kaia', tasos otsusta', kua külg jääs korgõmbahe, kua alla.

Sis saa tetä' kinnitüs nõgõl, midä võit tetä' mitund muudu. Sepistet saa kõgõ kimmämb. Üte otsa piat kiirdu käändmä, tuujaoss vaia peen'okõisi näpitsit. Nõgõl tulõ viiliga nii teräväs tetä', õt õks rõivast läbi lätt, ja nii hõste käüväst, õt sõlg kimmält ni logisõmalda iho liki hoit.

Om jäänü viil kirju pääle kandminõ. Inne tuud võiss hõste märki', läbi aoluu om nii Seto- ku Võromaal hulga märke sõlgi pääle lõigatu'. Setomaal om üleväl olnu kroon ja allpuul ilmatsirk, kinkõl kas ristimärk vai pääväkiri pääl. Mõnikõrd om tsirgu pääl olnu ka nimetähtiga süämepilt. Vanõmbil seto sõlgil om tsirgu asõmõl elolilli vai päivä kujotava' kirä'. Külgil pääl katõl puul tsõõri', koh seeh kas katsakand vai mõni muu kiri. Erisugumatsi oll' pall'o. Õgalpuul ümbre sõs taimikirä' – tamm, rügä, lõhmus, pihl, kanarik – kiä midä hüäs ni umas pidä. Sama ka muiõ märkega – kas omma' nu perre-, ruuni- vai kirämärgi'.

Muialpuul oll' sõlõ joonistuisi põhiplaan inämbjaolt jaotõdu neläs võrdsõs osas, midä märkse tsõõrih kiri. Pall'o tetti ka keskmätse vitsa ümbre pääväkiirekujolitsi tsõõrõ, midä sõs õkamuudu variantõga oll'.

Kirä võit hariliku pliiätsiga õkva sõlõ pääle kirotaq, no inämbjaolt naka-i pliiäts läükvä pinna pääle hõste. Sõs tasos tsesnokiküüdsega pind üle hõõru', ku mahl kuios, om hüä edesi tetä'.

Kirälõikmisõs-graviirmisõs om vaia hüäst terasõst väitsi. Teritüs nulk 30–40 kraadi vaihõl, kas laja vai kitsa, paindliku tii jaoss. Paremba nulga löüdmine om olulinõ, õigõ liivapapõr tasos löüdü'. Hüä om, ku inne lõikamist saa luisuga väist praavita', sõs tege kirju parembahe.

Kõgõ paremb om kirä' pääle kanda' varra hummogu, ku päiv pääle paistma nakas. Sõlõ kirājuun helgüs sõs vasta ni s'ood tüüd om niimuudu hüä tetä'.